

струментальної музики Західноподільського Подністров'я повною мірою охоплювали всі сфери народного життя. Найпоширенішою, звичайно, була танцювальна та споріднена їй весільна обрядова музика. На сьогоднішній день багато з цих мелодій поступово відходять в минуле, зберігаючись лише в пам'яті її носіїв-виконавців та споживачів-танцюристів старшого покоління.

Дане питання не претендує на всеохопленість і через те потребує подальших наукових студій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко Ю. О методике фиксации инструментальной музыки //Методы изучения фольклора: Сб. науч. ст. – Ленинград, 1983. – С. 73-79.
2. Водяний Б. Жанрова система та розвиток стилістики народної інструментальної музики Західного Поділля // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Серія: мистецтвознавство. – Тернопіль, 1999. – Вид. 1 (2). – С. 87-92.
3. Водяний Б. Народна інструментальна музика Західного Поділля: Дис. ... канд. мистецтвознавства. – Київ: Київська державна консерваторія ім. П.Чайковського, 1994.
4. Гуменюк А. Інструментальна музика. – Київ, 1972.
5. Гуменюк А. Народне хореографічне мистецтво України. – Київ: Академія наук УРСР, 1963.
6. Гусак Р. Традиційна скрипкова музика Поділля // Перша конференція дослідників народної музики західноукраїнських земель: Програми і тези наукових повідомлень. – Львів, 1990. – С. 42-43.
7. Луканюк Б. Пам'ятка студента-практиканта. – Рівне: РДГУ, 2001.
8. Мацієвський І. Жанрові угруповання в традиційній українській інструментальній музиці: Посібник з курсу «Народна музична література». – Львів: ПНДЛІМЕ ВМІ, 2000.
9. Хай М. Музика Бойківщини. – Київ: Родовід, 2002.

Roman Nyarba

THE VIOLINISTS' REPERTORY OF THE WESTERN PODILLYA OF THE DNISTER DISTRICT: GENRE CLASSIFICATION

The article is devoted to the problems of traditional violinists' repertory genre characteristics on the territory of the Western Podillya of the Dnister district on the material of the villages of Goroshova, Vilhovets, Kudryntsi, Borshchivsky district, Ternopil region in the context of modern culturecreative processes.

Key words: genre classification, violinists' repertory, the Western Podillya, of the Dnister district, violin music, instrumental tradition.

Боярська Наталія

ЗВУКОРЯДИ НАРОДНОВОКАЛЬНИХ ТВОРІВ ПІВНІЧНИХ РАЙОНІВ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Стаття порушує питання вивчення звукорядів народновокальних творів, що побутують на території північної Рівненщини, на прикладі традиційних обрядових пісень та пісень звичайного жанрового циклу.

Ключові слова: звукоряд, народновокальний твір, північна Рівненщина, жанр, амбітус.

В українській етномузикології важливе місце займають питання, що пов'язані з теоретичним осмисленням мелосу народної традиційної пісні. Особливе місце в цьому ряді займає така її складова, як ладозвукоряд. Власне ця складова і є основним внутрішнім показником мелосу народної пісні, зокрема його смисловим наповненням.

Ці питання вже з самого початку становлення музикознавчої науки порушувалися як українськими, так і зарубіжними науковцями. Зокрема, їх вивчали П.Сокальський [9], Ф.Колесса [3], С.Людкевич [6], В. Гошовський [2], С.Грица [3], З.Лисько [4], О.Правдюк [8], А.Никольський [7], та молоді дослідники, серед яких Л.Лукашенко [5], О.Шевчук [10] та ін. Але їх напрацювання базувалися в основному на етнічному матеріалі, оминаючи конкретний етнографічний регіон.

Ще одне важливе теоретичне питання, пов'язане з попереднім, полягає у визначенні типологічності того чи іншого музичного елемента для даного національного чи регіонального фольклору, інакше кажучи, в закономірному розмежуванні суттєвих і несуттєвих його ознак. Як відомо, Станіслав Людкевич, приступаючи до систематизації народних мелодій, спершу мав намір упорядкувати їх за звукорядами, та швидко переконався, що «таке поряdkуване спровадило би крайню сумішку форм пісенних, бо звукоряд тепер у поодиноких випадках являється часто чимось випадковим, а творення та перетворювання форм виступає далеко виразніше і наглядніше на тлі елемента ритмічного, ніж виключно в тональній структурі» [6].

Проте слід відзначити, що сам С. Людкевич, очевидно, не був повністю упевнений у типологічній малоспроможності тональних структур, оскільки пізніше багато сил і часу присвятив укладанню спеціальної хрестоматії звукорядів, властивих українській народній пісенності. Так само і для багатьох сучасних етномузикологів дане питання все ще залишається відкритим.

Мета статті – виявити основні типи ладозвукорядів, які властиві традиційному обрядовому та звичайному фольклору північної Рівненщини, враховуючи їхню внутрішню співдію в процесі їх теоретичного осмислення.

Рівненське Полісся завдяки своєму особливому географічному положенню, історичному розвитку й етнографічному укладові життя мешканців завжди знаходилося у центрі уваги як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників, зокрема фольклористів. За словами Ф. Колесси [1], народно-пісенна творчість цього регіону становить значний науковий інтерес, бо вона й дотепер зберігає живі форми автентичного вокального виконавства, розвинену сітку народномузичних жанрів, розмаїття пісенних типів.

Не менш своєрідним є також мелічне мислення поліщуків, вивчення якого однак перебуває, по суті, лише на початковій стадії. Цю своєрідність на звукорядному рівні певною мірою покликана засвідчити пропонована стаття.

Для отримання результатів як вихідної підстави для визначення загального рівня типологічності меліки для даного регіону, а також виявлення найпоширеніших у ньому звукорядів було проаналізовано 1063 пісенних зразків народномузичних творів, що складають порівняно численні опубліковані пісенні та репертуарні збірники, нотні приклади в дослідженнях тощо, обширні архівні матеріали – передусім курсові та дипломні роботи, виконані на кафедрі музичного фольклору та задепоновані в лабораторії музичної етнографії Рівненського державного гуманітарного університету, а також експедиційні записи Етнокультурного центру «Веснянка» (керівник – В. Ковальчук) й особисті фонозаписи автора. Народновокальні твори, що з них були виписані звукоряди, представляють як обрядові, так і необрядові жанри (жанрові цикли), серед яких 398 весільних, 211 пісень зимового жанрового циклу, 177 звичайних, 132 веснянок, 62 жнивних, 51 купальських, 25 кустових, 6 сезоннотрудових та 1 хрестильна. Пісні новішого походження («романси»), як і народно-інструментальні твори, не бралися до уваги.

Звичайно, що це число, (а до нього не ввійшли тотожні записи, які знаходяться одночасно в кількох різних джерелах) не можна назвати вичерпним, та воно, треба сподіватися, наближається до такого.

Як видно, опрацьовані матеріали за своїми жанровими ознаками є дуже нерівномірними. Очевидну кількісну перевагу мають весільні та звичайні пісні, колядки та певною мірою веснянки. До менш представлених належать жнивні, купальські, кустові, сезоннотрудові пісні, зовсім недослідженими виявилися твори, виконувані на хрестинах. На перший погляд, це зумовлено специфічними інтересами збирачів, але насправді наведений кількісний перелік, мабуть, об'єктивно відображає реальний стан речей в самому поліському фольклорному середовищі, де ті ж хрестильні належать до раритетів.

На підставі проаналізованих 1063 народнопісенних мелодій північної Рівненщини сьогодні загалом зареєстровано 157 звукорядів. Це означає, що в середньому на один звукоряд припадає майже 15 мелодій. Таке співвідношення могло би говорити про доволі високу типологічність даного виду мелічної організації, однак частотність використання його конкретних проявів свідчить радше

про протилежне.

Для того, щоби краще орієнтуватися в такому розмаїтті звукорядів, їх доцільно поділити на чотири категорії, а саме: на одиничні, рідковживані, малорозповсюджені та найрозповсюдженіші.

Одиничні. Серед 157 зареєстрованих звукорядів лише 67 зустрілися в джерелах тільки один раз. Це, треба визнати, досить значне число, яке сягає майже половини (43%) загального числа зафіксованих звукорядів й, отже, наочно показує їх вельми слабкі типологічні можливості взагалі. Можливо, що багато з них є похідними, бо утворилися внаслідок модуляційних процесів у мелодії і, значить, фактично включають у собі нараз кілька різних звукорядів. Однак це припущення може підтвердити (або спростувати) тільки поглиблений ладовий аналіз кожного зразка зокрема. Не виключено також, що при залученні більшої кількості проаналізованого матеріалу їх число збільшиться.

Рідко- та маловживані. Близько до одиничних стоять ті звукоряди, які мають усього по 2-3 приклади. Таких загалом серед 157 є 38 одиниць (24%). Майже стільки ж (а саме 33 одиниці або 21%) складають маловживані звукоряди, кількість яких не перевищує десяти.

Ці дві категорії мають перехідне значення. З одного боку вони отримують собі підтвердження в низці мелодій, завдяки чому ці мелодії зводяться в групи, однотипні з даного погляду, а з іншого – саме число таких груп є надто великим ($38 + 33 = 71$ або 45%), щоби назвати їх типологічно характерними.

Частовживані. До таких можна зарахувати звукоряди, які зафіксовані в районі двох десятків мелодій і є доволі характерними для північної Рівненщини. Звертає на себе увагу те, що цю групу звукорядів складають оліготонні звукоряди діатонічної будови та їх похідні: трихорди – чисті або з субквартою, тетрахорди з субсекундою та субквартою, хоча є тут і широкооб'ємні гексахорди (також з субсекундою та субквартою). При цьому переважають звукоряди мажорного нахилу і лише один є мінорним.

На окрему увагу заслуговує мажорний трихорд з малою терцією вниз від головного устою (соль). Передусім на її місці мала би бути субкварта, інтонована не зовсім чітко. У всякому разі, відзначені зразки потребують окремого вивчення.

Найрозповсюдженіші. До групи найрозповсюдженіших на території північної Рівненщини належать три звукоряди – пентахорд мінорного та гексахорди обох нахилів. Цікавим є те, що в строгому розумінні ці звукоряди не належать до оліготонних й, отже, всупереч існуючим уявленням говорять узагалі про певну розвинутість мелічного мислення полішуків. Особливо ж, коли до них долучити ще мажорний пентахорд – чистий та з субквартою, а також мінорний з субквартою і мінорний гексахорд з субсекундою. З оліготонних до найрозповсюдженіших звукорядів увішов тільки мажорний тетрахорд, до якого можна би долучити ще його варіант з субквартою і трихорд мінорного нахилу з субквартою.

Отже, як видно, звукоряди диференціюються за ступенем свого застосування в народному-зичній практиці, будучи широко-, менш-, і маловживаними й одиничними та характеризуючи тим самим специфіку мелічного мислення, властивого вокальному фольклорові північної Рівненщини. Основу його складають діатонічні пента- і гексахорди, розширювані за рахунок додавання субсекунди або субкварти. Те ж стосується й менш представлених оліготонних звукорядів. Цікаво також, що мажорні та мінорні нахили виступають при цьому приблизно в рівних кількостях, хоча із залученням до аналізу більшого числа матеріалів перевага може схилитися на бік одного чи іншого.

Отже, загальна картина звукорядів традиційної народновокальної творчості Рівненського Полісся показує, що загалом типологічний потенціал меліки на даному рівні її організації є для вказаного регіону порівняно невисокий, але виявлення найпоширеніших у ньому звукорядів відкриває шлях до подальших досліджень як у бік ширшого охоплення матеріалів, так і до переходу на наступні методичні шаблі вивчення – власне ладів та ладозвукорядів. Звичайно, що вибраний масив матеріалів є надто малий для отримання остаточних статистичних висновків, але цілком достатній для попередньої діагностики як у територіальному, так і жанровому розрізах. Викладена попередня характеристика звукорядності народновокальних творів північної Рівненщини повинна стати підставою для подальших досліджень у галузі народномузичної меліки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бенч-Шокало О. Український хорівий спів: Навчальний посібник. – Київ: Український світ, 2002.
2. Гошовський В. Українські пісні Закарпаття. – Львів, 2003.
3. Грица С. Мелос української народної епіки. – Київ: Наукова думка, 1979.
3. Колесса Ф. Музикознавчі праці / Підготувала до друку С.Й.Грица. – Київ, 1970.
4. Лисько З. Українські народні мелодії: [Звід] у 10 т. – Нью-Йорк; Торонто, 1964–1994.
5. Лукашенко Л. Ладова теорія П.П.Сокальського та можливості її практичного застосування // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім В.Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство. – Тернопіль, 1999.
6. Людкевич С. Вступне слово до хрестоматії українських народних пісень (мелодій), впорядкованих за ладотональною будовою // Людкевич Станіслав. Дослідження, статті, рецензії, виступи: У 2 т. / Упоряд., редакція, переклади, вступна стаття, примітки і бібліографія З. Штундер. – Львів: Вид-во М.Коць/Дивоцвіт, 2000. – Т. 2. – С. 237-242.
7. Никольский А. Звукоряды народной песни // Труды ГИМНа: Сб. раб. этнографической секции. – Москва, 1926. – Т. 1.
8. Правдок О. Ладові основи української народної музики. К., 1961.
9. Сокальський П. Руська народна музика, російська і українська в її будові мелодичній і ритмічній і відмінності її від основ сучасної гармонічної музики /Переклад М.Хомичевського. – Київ: Держвидав образотворчого мистецтва і муз. літ. УРСР, 1959.
- 10.Шевчук О. До питання про ладо-звукорядний устрій пісенних мелодій (в аспекті звязків народного та церковно-монодійного співу) // Проблеми етномузикології: Зб. наук. праць / Упор. О.Мурзина. – Київ: Вид-во НМАУ ім. П.І.Чайковського, 2004. – Вип. 2. – С. 58-75.

Nataliya Boyarska

THE SCALES OF FOLKVOKAL COMPOSITION
OF THE NORTHERN PART OF RIVNE REGION

The article deals with the problem of folkvokal compositions' scales study, existing on the territory of the Northern part of Rivne region, for instance, traditional ritual songs of common genre-singing.

Key words. Scale; folkvokal composition; Northern part of Rivne region; genre; ambitus.

Вікторія Ярмола

ФОНОЗАПИСИ СКРИПКОВОЇ МУЗИКИ ВОЛИНСЬКО-РІВНЕНСЬКОГО ПОЛІССЯ

Стаття містить інформацію про експедиційно-польові дослідження народної скрипкової музики на Західному та Середньому Поліссі, здійснювані провідними українськими науковими установами та фахівцями-фольклористами. У вигляді таблиці матеріал доповнюється базою даних про фонові записи народних скрипалів.

Ключові слова: експедиційно-польова робота, скрипкова народна музика, архів.

Актуальність обраної теми обумовлена колоритністю етнокультурного регіону Полісся, де ще й донині частково збереглося традиційне інструментальне народне мистецтво, зокрема скрипкове, яке може служити цінним джерелом для пізнання духовної культури поліщуків.

Скрипкова музика цього регіону найактивніше функціонувала до 70-х років ХХ ст. На сьогоднішній день вона збереглася тільки в пам'яті народних скрипалів. Здебільшого – це люди в літах, які уже понад добрий десяток років облишили музичну практику, тож затрачені навички вони нагадують із труднощами. Та на жаль, більшість кращих виконавців народної скрипкової музики уже пішли з життя, і разом з ними відходить у небуття ця дорогоцінна частка української культури.

Щодо вивчення поліського інструментального мистецтва, у тому числі і скрипкового, то ця ланка духовної культури дотепер мало висвітлена в музично-етнографічній літературі та обмежу-